

Ivan Nastović
PSIHOLOGIJA SNOVA I NJIHOVO TUMAČENJE

Biblioteka PSIHOTERAPIJSKE STUDIJE

Urednik

Zoran Kolundžija

Slika na prednjoj strani korica:

Susan Seddon Boulet

Jednorog, u mandali od devojaka, sa stablom života

© 2000, by Ivan Nastović

I izdanje 2000.

II izdanje 2001.

III izdanje 2004.

IV izdanje 2006.

V izdanje 2008.

VI izdanje 2012.

Ivan Nastović

PSIHOLOGIJA SNOVA I NJIHOVO TUMAČENJE

Šesto, prerađeno i prošireno izdanje

Predgovor
Nikola Milošević

PROMETEJ
Novi Sad

Ovu knjigu posvećujem tvorcima dubinske psihologije, koji su nam otkrili tajnu naučnog tumačenja snova – Sigmundu Frojdu, Karlu Gustavu Jungu i Leopoldu Sondiju; kao i svima onima koji su mi pri radu na knjizi pomagali, ali i onima koji su mi odmagali, jer su i jedni i drugi na svoj način delovali podsticajno.

Istraživanjem psihologije snova ne sudaramo se samo sa najudaljenijim i najdubljim psihološkim, već i filozofskim, pa čak i religioznim problemima, čijem je razumevanju upravo fenomen sna pružio odlučujući doprinos.

K. G. Jung

SADRŽAJ

Predgovor 9

Beleška autora uz šesto izdanje 17

Uvodni deo 19

Opšti deo

- I Prednaučno i naučno tumačenje snova 31
- II Funkcije i značaj snova 45
- III San kao specifičan izraz nesvesnog 67
- IV Simboli sna i njihovo tumačenje 83
- V Dečiji snovi 117
- VI Snovi i problem separacije 157
- VII Snovi i proces individuacije 177
- VIII Alhemijska simbolika u snovima 213
- IX Inicijalni snovi 231
- X Snovi koji se ponavljaju 247
- XI Kratki i dugački snovi 267
- XII Seksualnost kao metafora u snovima 299
- XIII Povoljni i nepovoljni snovi 317
- XIV Košmarni snovi 353
- XV Zaboravljanje i pamćenje snova 397
- XVI Nestručno tumačenje snova 411

Specijalni deo

- XVII Snovi u svetlu individualnog nesvesnog (Frojd) 433
- XVIII Snovi u svetlu kolektivnog nesvesnog (Jung) 489
- XIX Snovi u svetlu familijarnog nesvesnog (Sondi) 565
- XX Snovi u svetlu analize Ega 607

XXI Integracija: Frojd – Jung – Sondi	633
XXII Trodimenzionalno tumačenje snova	659

Metodološki deo

XXIII Integrativni pristup snovima	677
XXIV Snevač i tumač snova	689
XXV Tehnika tumačenja snova	719
XXVI Tumačenje snova na nivou objekta i na nivou subjekta	769
XXVII Tumačenje serije snova	817
XXVIII Kriterijumi za tačno protumačen san	839
XXIX Akcija nakon protumačenog sna	857

Appendix

XXX Grupna analiza snova	875
XXXI Snovi u kliničkoj praksi	923
XXXII Snovi i književnost	941
XXXIII Snovi i religija	999
XXXIV Snovi i politika	1033
XXXV Epilog	1069

Summary 1089

Registar imena 1101

Registar pojmova 1109

O autoru 1129

PREDGOVOR¹

¹ Ovaj predgovor sačinjen je na osnovu uvodnog izlaganja Nikole Miloševića za serijal od osam emisija, nastalih povodom objavljivanja prvog izdanja knjige *Psihologija snova i njihovo tumačenje*, koji je emitovan na *Art kanalu* tokom 2001. godine.

Kada želimo da sačinimo skicu za nečiji intelektualni portret, u ovom slučaju portret doktora Ivana Nastovića, i da se upustimo u avanturu portretisanja, onda koristimo neke podelu, koje svakako nisu od juče. Jedna od njih bi bila podela intelektualaca na one koji su „estradnog“ i na one koji su „kamernog“ tipa. Ovu podelu ne treba posebno objašnjavati i sigurno nema dvoumljenja gde spada doktor Nastović. On je od onih duhovnih delatnika kamernog tipa, što negde u tišini obdelavaju svoj vrt, kako bi to rekao Volter. Kada bih razmišljao o takvim duhovnim preduzetnicima, često bi mi na um padalo mesto iz jednog starog induskog spisa, na kome se kaže da je joga slična plamenu sveće, koji gori na nekom mestu do koga ne dopire vetar, ravnomernom i ujednačenom svetlošću. To bi otprilike bila slika intelektualaca u koje spada i doktor Nastović.

Ako bi trebalo da dodamo još neku podelu, sada jednu koja ulazi još dublje u samo portretisanje, onda mi na um pada podela koja potiče od Vilijama Džejmsa, za koju je Džejms, doduše, koristio termine koji mogu da dovedu u zabludu i izazovu nesporazume, pa ćemo ih zato precizirati. Vilijam Džejms je, naime, podelio sve filozofe, a time i misaone ljude, na „nežne“ i „žilave“. „Nežni“ bi bili oni koji su skloni da prave teorijske konstrukcije, koje se, međutim, ne drže realnog tla, pa su njihove teorije poput kula u vazduhu. „Žilavi“ bi bili oni koji imaju otvoreno oko i uhu za ono što je činjenično, a to znači za ono što je složeno, raznobojno i što se nikako ne može uhvatiti u mrežu jedne jedine sheme. Doktora Nastovića

sigurno možemo svrstati među „žilave“, a ne među „nežne“, jer on je misaoni duh koji ima oko i uho za ono što je složeno, raznobojno i što zahteva jedan, takoreći, elastičan duševni sklop. Nasuprot tome, za „nežne“ bi se moglo reći da imaju krut, rigidan životni stil.

U knjizi *Psihologija snova i njihovo tumačenje* lako ćemo naći potvrdu za ove podele, koje smo prizvali u sećanje zarad sačinjavanja intelektualnog portreta doktora Nastovića. Jer, ova knjiga ima sve pozitivne odlike, a pre svega istinitost, koje su na strani „žilavih“, to jest onih sa elastičnim duševnim stilom.

Svoju osetljivost i istančanost za ono što je složeno, raznobojno, kada je reč o korpusu koji nazivamo snovima, doktor Nastović je pokazao najpre tako što je, koliko mi je poznato, prvi sačinio svojevrstnu originalnu sintezu tri moguća pristupa snovima, jer pre njega ne vidim da je to iko drugi učinio – sintezu Frojdovog, Jungovog i Sondijevog pristupa. On je, dakle, uspeo da u jednu celinu spregne – a da to ne bude neki eklektički, veštački napor – i ono što zahteva individualno, i ono što zahteva kolektivno, i ono što zahteva porodično nesvesno. Obično se, naime, uzima samo jedno od ta tri stanovišta i onda se, dakako, pogađa samo jedna ravan predmeta saznavanja, u ovom slučaju korpusa snova, pa uvek nešto ostaje izvan duhovnog vidokruga onog ko tako jednostrano, u duhu onih koji su „nežni“ i rigidni, postupa.

Navešću stoga i jedan paradigmatičan primer, koji govori o duhovnoj elastičnosti i istančanosti pristupa kojim se služi doktor Nastović. Frojd je, recimo, u svojoj klasičnoj knjizi, od koje nas deli – da li slučajno? – nekih stotinu godina (jer se njegovo *Tumačenje snova* pojavilo 1900. godine), pretendovao na to da bude empirijski mislilac – zapravo naučnik a ne mislilac. Ali, ako ćemo pravo, on u suštini nije bio naučnik, nije bio čovek empirijskog duha, već, kao što i sâm kaže u svojoj autobiografiji, čovek sklon spekulativnim konstrukcijama. Tako i njegovo *Tumačenje snova* ima u sebi nešto spe-

kulativno, utoliko pre što se Frojd tvrdo držao samo jednog jedinog mogućeg pristupa, ne mareći za bilo šta drugo, što bi taj pristup moglo dovesti u sumnju. Frojdova tvrdoća i krutost, koje potiču iz njegovog autoritarnog životnog stila, a takav je uostalom i čovek bio, ogledaju se, pored ostalog, u tome što je on, držeći se svoje teorije prema kojoj je jezik snova nekakav arhaični jezik, sklon da taj jezik tretira kao jedan sistem simbola, ali simbola koji imaju čvrsto, strogo određeno značenje, do koga, doduše, tek treba doći analizom. To značenje je čvrsto, strogo, unapred određeno, pa se može sačiniti neka vrsta rečnika simbola, u kom bi, primera radi, nos ili bilo koji predmet koji ima izdužen oblik bio simbol falusa.

Međutim, doktor Nastović, kao intelektualac koji ima istančan sluh za ono što je složeno i raznobojno, u svojoj knjizi na brojnim primerima, vrlo efektno i ubedljivo, pokazuje da nema takvog, unapred fiksiranog jezika simbola, nego da svaki simbol možemo protumačiti „kako valja“, tek kada ga stavimo u kontekst samog sna i, što je takođe bitno, iskoračujući izvan kruga strukture sna i ulazeći u ličnost samog snevača.

Navešću za to dva karakteristična i zanimljiva primera. Neko, recimo, sanja crnog psa. U knjizi se navode dva, zapravo tri sna, koja su, u tom pogledu veoma interesantna: jedan koji pominje Desanka Maksimović i drugi, tačnije druga dva sna, koje sanjaju kralj Aleksandar i kraljica Draga pre no što će ih vojnici pogubiti u njihovom dvoru. Simbol je, dakle, u oba slučaja isti, ali kad ga stavimo u snevačev kontekst, pokazuje se, i to je brilijantno demonstrirao doktor Nastović, da u ta dva ili tri slučaja – jer su druga dva sna sasvim bliska – isti simbol ima potpuno drugačije značenje.

Kada je reč o snu Desanke Maksimović, u kom se pojavljuje crni pas, onda ovaj simbol ima jednu vedru konotaciju. Ona je i sama bila osoba ispunjena životnom radošću i za nju je crni pas simbol nečeg poletnog i, dakle, nečeg što čoveka ispunjava vedrinom. Međutim, crni psi koje, takoreći istovre-

meno, sanjaju kralj Aleksandar i kraljica Draga – otprilike onako kao što Ana Karenjina i Vronski sanjaju isti san, što doktor Nastović takođe pominje – u ovom slučaju ima sasvim drugo obeležje. Jer, kad se simbol stavi u kontekst ličnosti samih snevača, uz ponašanje crnih pasa u snu – a ono je u sebi imalo nešto zlokobno, san postaje upozorenje na ono što će se dogoditi i što se, kao što je poznato, i dogodilo.

Snevači, međutim, često ne mare za upozorenja koja im iz nesvesnog, preko snova, dolaze; naravno, ne mare na svoju sopstvenu štetu. Jer, kako takođe doktor Nastović ističe, nesvesno ima mudrost koju naše svesno biće nema. Ta mudrost nam nešto govori, doduše zapletenim jezikom koji tek treba odgonetnuti, ali, snevači često to ne slušaju, odnosno zanemaruju.

Stoga će ova rasprava mnogo značiti svima onima koji drže do umno i lucidno pisanih knjiga, kao i svima onima koji imaju otvoreno uho i oko za ovu tematiku. Mene lično, ona je duhovno veoma obogatila, između ostalog i zato što je doktor Nastović jedan od retkih poslanika u svojoj struci koji bacaju pogled i preko ograde sopstvenog dvorišta. U modernim vremenima, ne samo kod nas već i u svetu, stručnjaci se bave jednom oblašću, i obično se ukopavaju iza visokih i nepristupačnih zidina, ne mareći za ono što se izvan njih zbiva. Doktor Nastović je, međutim, psihoterapeut velikog opšteg obrazovanja, uključujući i poznavanje mnogih knjiga iz takozvane lepe književnosti. Tumačeći snove koji se u tim i takvim knjigama nalaze, on ne sačinjava od literature neku vrstu puke ilustracije za nešto što je unapred već rešeno, pa se opet nameće poređenje sa Frojdom koje i u ovom slučaju ide u prilog doktoru Nastoviću. Jer, Frojd nije mario za osobenost i specifičnost književnih dela, pa tamo gde bi književno delo sadržalo nešto što otvoreno dovodi u pitanje njegovu optiku, on je jednostavno prelazio preko toga. Tako, recimo, u *Tumačenju snova*, kada pominje reči kojima Jokasta teši cara Edipa i govori mu da su mnogi sanjali da u krevetu leže sa svojom

majkom i da to nije ništa neobično, Frojd nijednog trenutka ne dovodi u pitanje svoju podelu na manifestnu i latentnu ravan snova. Međutim, kada doktor Nastović analizira snove koje sanjaju, recimo, Ana Karenjina i Vronski, on se striktno drži teksta i ništa što je izvan njega on ne učitava. On, dakle, za razliku od Frojda i mnogih drugih, ume da čita književna dela, tačnije ume da ne učitava u njih neku svoju predrasudu, nešto unapred pripremljeno, o čemu nema nikakve rasprave u samom tekstu.

Zato ova obimna rasprava doktora Nastovića predstavlja događaj (doduše to se često može čuti i pročitati, pa možda zvuči otrcano, ali ovde je takva konstatacija potpuno na mestu). Reč je o događaju – ne samo u našoj stručnoj literaturi nego i u svetskoj. Ako bismo sa nečim mogli da izađemo pred svet, i ako nažalost to ne možemo u ravni, recimo, ekonomije i ko zna kada ćemo moći, postoji jedna ravan duha, i evo u njoj doktor Nastović sa ovom svojom raspravom, koja bi činila čast i zemljama sa mnogo većom kulturnom i naučnom tradicijom nego što je to naša. Otići ću čak tako daleko da ću reći – Latini imaju jedan izraz: *horribile dictu*, „užasno je kazati“ – da čitav vek posle Frojdove znamenite knjige mi dobijamo knjigu koja je u pogledu pristupa, a tu mislim na onu duhovnu elastičnost koja proističe iz elastičnosti životnoga stila, istančanosti i složenosti, sposobnosti za sinteze koje se spajaju sa analizama, dakle, da čitav vek posle Frojda dobijamo raspravu koja nadilazi taj znameniti Frojdov spis. S tom razlikom što, naravno, doktor Nastović nije ušao u onaj panteon u koji kad jednom uđete, onda oni koji potom dolaze, onome što ste pisali prilaze sa strahopoštovanjem, koje često nije zasnovano na činjenicama, već na takozvanom *halo efektu*. Kao što se, recimo, osobina neke ličnosti ili odlika neke knjige koja nam nije po volji, preliva, sa negativnim predznakom, na sve drugo, tako biva da se neka pozitivna ocena, recimo ličnosti nekog znamenitog mislioca ili teoretičara, preliva na sve drugo i zatamnjuje slabe

strane onoga što je on napisao. Nevolja doktora Nastovića je što živi u sredini koja, nažalost, naročito poslednjih godina, nije izašla na dobar glas, u takozvanoj maloj sredini, premda izraz maloj treba primiti sa velikom rezervom, jer mali su ili veliki ljudi koji nešto rade, a sredina je takva kakva jeste.

Pri tome je ova izuzetno zanimljiva rasprava pisana neobično odnegovanim jezikom. Jer, sa jedne strane, doktor Nastović ima lepu književnu kulturu, kulturu izražavanja, koja je nažalost veoma retka kod ljudi koji se ovim poslom bave, i uopšte kod intelektualaca koji su okrenuti teorijskim preokupacijama. Sa druge strane, on ima i jednu drugu, možda još ređu sposobnost, da na kristalno jasan, precizan i logičan način kaže ono što mu je na umu, i to se u njegovoj knjizi dobro vidi. Kada bismo bilo koju rečenicu iz ove goleme rasprave nasumično odabrali, ne bismo u njoj našli nijednu suvišnu reč, što svakako ide uz sve one druge vrline koje doktor Nastović poseduje.

Stoga je za žaljenje što ova knjiga još nije prevedena na velike svetske jezike, ali možda neću biti tako loš prorok ako kažem da će se i to, nadam se, ubrzo desiti. Tada bi, da se vratim na poređenje iz one stare induske knjige, to bilo kao da je zamagljeni prozor, iza kog sija ona sveća, obrisan rukom i sa njega skinuta izmaglica, kako bi se onaj plamen, što gori ujednačenom i ravnomernom svetlošću, tamo negde gde ne dopire vetar, bolje video.

Oktobar, 2001.

Nikola Milošević

BELEŠKA AUTORA UZ ŠESTO IZDANJE

Prvo izdanje ove knjige pojavilo se 2000. godine, i do sada je, u okviru izdavačke kuće *Prometej* iz Novog Sada, na moje i izdavačevo veliko zadovoljstvo, izašlo pet izdanja, što potvrđuje da je knjiga, u kojoj je temeljno obrađena psihologija snova i njihovo tumačenje, i pored svog obima i kompleksnosti, naišla na dobar prijem kod mnogobrojnih čitalaca.

U šestom, *prerađenom* i *proširenom* izdanju, neka poglavlja su delimično prerađena, a dodato je i *šest novih poglavlja*: „Snovi i problem separacije“, „Snovi i proces individuacije“, „Alhemijska simbolika u snovima“, „Kratki i dugački snovi“, „Trodimenzionalno tumačenje snova“ i „Snovi i religija“. Time je u knjigu uključen i veliki broj novih snova, kao i njihovo tumačenje. To je bilo neophodno, budući da je od prvog izdanja prošlo više od jedne decenije, a kao što kaže Jung, psihologija snova i njihovo tumačenje se ne mogu nikada *doučiti*, zbog čega na ovoj oblasti treba neprestano raditi.

Ova knjiga predstavlja prvu knjigu te vrste uopšte. Nju smatram svojim životnim delom, između ostalog, i zbog velike energije, znanja, iskustva i umeća koje sam u knjigu uložio. Ona, kako je istakao Nikola Milošević na promociji u Zavodu za mentalno zdravlje, predstavlja „kapitalno i enciklopedijsko delo“, jer temeljno i veoma kompetentno obrađuje Frojdovo, Jungovo, Sondijevo i Ego-psihološko shvatanje i tumačenje snova, pri čemu nije data eklektička, već originalna integracija, a navedena shvatanja su ujedinjena u dubinsko-psihološku celinu. Upravo je to bila želja mog učitelja Leopolda Sondija,

koji je, kako u svojim delima tako i tokom rada u svom Institutu u Cirihu, težio *ujedinjenju* dubinske psihologije.

Knjiga je koncipirana i pisana tako da, uz podrazumevanu kompetentnost, ne bude pristupačna samo stručnjacima, odnosno psihoterapeutima, psiholozima i psihijatrima, već i svima koji su *autentično* zainteresovani za psihologiju snova i njihovo tumačenje, uključujući i obrazovane laike. Mada knjiga predstavlja dubinsko-psihološku celinu, sva poglavlja se mogu čitati i zasebno, pa ukoliko nekog, recimo, posebno interesuju dečiji ili košmarni snovi, čitanjem tih poglavlja dobija potpunu informaciju o ovim, užim i specifičnim oblastima, nezavisno od ostalih delova knjige.

Za pojavu knjige dugujem veliku zahvalnost direktoru i vlasniku izdavačke kuće *Prometej* Zoranu Kolundžiji, ne samo zbog razumevanja koje je pokazao za značaj knjige (čije je prvo izdanje imalo gotovo 900 strana), već i za *hrabrost* koju je ispoljio kada se 1999. godine upustio u takav izdavački poduhvat. Takođe sam zahvalan i dr Zoranu Milivojeviću, koji je knjigu preporučio izdavaču. Time su obojica odigrali presudnu ulogu za njeno pojavljivanje, koje se pokazalo značajnim za čitaoce zainteresovane za psihologiju snova i njihovo tumačenje, a posebno za psihoterapeute i edukante u okviru seminara za analizu snova, za koje je ova knjiga *udžbenik*.

Istovremeno dugujem zahvalnost i doc. dr Oliveri Žižović, mojoj učenici, saradnici i lektorki ove, kao i većine mojih prethodnih knjiga, ne samo na savesno i stručno obavljenoj lekturi, koja je uvek bila više od toga – jer je reč o odličnom poznavaoцу i teorije i prakse tumačenja snova, a posebno Jungove metode (što potvrđuje i njena doktorska disertacija koja se bavi funkcijom i značajem *arhetipskih* snova u književnosti) – već i na ideji da šesto izdanje knjige preradim i dopunim.

Septembar, 2012.

Ivan Nastović

UVODNI DEO

*Istraživanje snova je već samo po sebi
životno delo.*

K. G. Jung

